

اثرات اقتصادی جهانی شدن در عرصه صنایع دستی

اصفهان، تبریز، مشهد، لالچین، سیرجان، مریوان و کلیورگان ۶ شهر و یک روستای کشور هستند که از سال ۹۴ به ثبت شورای جهانی صنایع دستی رسیدند. روز دوشنبه پنجم آذر نیز دو شهر آباد به عنوان شهر مثبت و میبد به عنوان شهر زیلو و روستای خراشاد به عنوان روستای توبافی (حوله بافی) به این فهرست اضافه شدند و این رقم به ۸ شهر و دو روستا رسید؛ اتفاقی که موجب شد ایران در مقام نخست جهانی از لحاظ ثبت شهرها و روستاهای صنایع دستی قرار گیرد؛ جایگاهی که نشان می‌دهد ایران پتانسیل بالایی در زمینه صنایع دستی دارد و می‌تواند از این پتانسیل بهره‌درخوری ببرد.

کارشناسان حوزه صنایع دستی بر این عقیده هستند که می‌توان از چنین فرصتی برای افزایش تولیدات، فروش، صادرات، اشتغال‌زایی و... استفاده کرد. همچنین معرفی این شهرها و روستاها به عنوان مقصد گردشگری در بهبود شرایط این مراکز بسیار اثرگذار است و اگر از این فرصت استفاده نشود، یک فرصت‌سوزی تاریخی خواهد بود؛ چراکه برای ثبت شهر و روستایی در کشور از سوی شورای جهانی صنایع دستی، انرژی و زمان زیادی صرف می‌شود و اگر از فرصت پیش آمده استفاده نشود آن وقت این تلاش‌ها بی‌ثمر خواهد بود. از سوی دیگر، به اعتقاد فعالان صنایع دستی، ثبت جهانی صنایع دستی موجب خواهد شد شهرها و روستاهای جهانی ایران با صرف کمترین هزینه در سطح جهانی معرفی شوند که کمک بزرگی به برندسازی آنها در حوزه صنایع دستی خواهد بود؛ تبلیغی که نتیجه‌اش معرفی شهر و روستا و هنر دست هنرمندانش نه تنها به مردم کشور بلکه به مردم جهان خواهد بود.

گرچه این اتفاق خوشبختانه در بسیاری از شهرها و روستاهای کشور خود را به خوبی نشان داده و صادرات و اشتغال در آنها رونق گرفته اما با وجود این، همچنان تحریم‌ها و نوسانات ارزی مشکلاتی را در زمینه تهیه مواد اولیه و صادرات ایجاد می‌کنند و هنرمندان در حوزه صنایع دستی از این قاعده مستثنی نیستند. از این رو، باور صاحب‌نظران صنایع دستی این است که ثبت جهانی به تنهایی برای رونق شهر و روستاهای ثبت شده و اشتغال‌زایی در آنها کفایت نمی‌کند؛ بلکه سایر مسوولان، سازمان‌ها و ارگان‌های گوناگون باید با همکاری یکدیگر در رونق دادن به شرایط روستا و شهری که به ثبت جهانی رسیده همت کنند. اما سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که ثبت برخی از شهرها و روستاهای کشور از سوی شورای جهانی صنایع دستی تاکنون چه ثمره‌ای داشته است؟ آیا در رونق گرفتن تولیدات صنایع دستی، فروش، صادرات، اشتغال‌زایی و معرفی آن منطقه به عنوان مقصد گردشگری اثرگذار بوده؟ «دنیای اقتصاد» در این گزارش به بررسی تغییرات و ثمراتی که به ثبت رسیدن صنایع دستی در ۶ شهر و یک روستا داشته پرداخته است.

رکود متاثر از نوسانات ارزی در شهر صنایع دستی

شهریور سال ۹۴ اصفهان و ۵ شهر دیگر در جهان نامزد ثبت جهانی در حوزه کلی صنایع دستی شده بودند که در نهایت اصفهان به این عنوان انتخاب شد و به ثبت رسید. به ثبت رسیدن اصفهان در این شورا با ۱۹۹ رشته صنایع دستی بعد از جیپور هند ارزش این استان را بیشتر از قبل در معرض نمایش قرار داد؛ اتفاقی که انتظار می‌رفت باعث رونق تولیدات صنایع دستی، اشتغال‌زایی و صادرات شود و البته تا قبل از نوسانات ارزی و شروع مجدد تحریم‌ها این رونق شکل گرفته بود. عباس شیردل، رئیس اتحادیه صنایع دستی اصفهان با اشاره به این موضوع به «دنیای اقتصاد» می‌گوید: «زمانی که اصفهان به عنوان شهر جهانی صنایع دستی انتخاب شد، تغییر و تحولات اساسی رخ داد و بسیاری از هنرمندان ارزش کار خود را دانستند و تولیدات خود را به ثبت رساندند. همچنین در زمینه صادرات به یک هویت مطلوبی دست یافتیم.» اما به گفته شیردل این تحولات مثبت تا زمانی پیش رفت که تحریم و نوسانات ارزی وجود نداشت. به

باور رئیس اتحادیه صنایع دستی اصفهان در این شرایط تنها اصلاح قوانین و حمایت دولتی می‌تواند بار دیگر به صنایع دستی اصفهان رونق ببخشد: «در حال حاضر صادرات و تجارت صنایع دستی در اصفهان به صفر رسیده و بیش از ۷ هزار هنرمند صنایع دستی در اصفهان بیکار هستند. تا زمانی که اوضاع تحریم و نوسانات ارزی به این شکل باشد، امیدی به رونق صنایع دستی در اصفهان نیست.

بحران صادرات در شهر جهانی فرش

شهر تبریز نیز در شهریور سال ۹۴ از سوی شورای جهانی صنایع دستی در زمینه فرش به ثبت جهانی رسید؛ اتفاقی که باعث شد تبریز و فرش‌های دستبافش بیشتر از گذشته در ایران و جهان شناخته شود. در آن زمان که دو شهر ایران به‌طور همزمان ثبت جهانی شدند بسیاری از فعالان حوزه صنایع دستی بر این باور بودند که ارتقای جایگاه بین‌المللی صنایع دستی ایران موجب توسعه بازارهای جهانی شده و در نتیجه حضور پررنگ‌تر صنایع دستی ایران در جهان توسعه گردشگری فرهنگی و افزایش اشتیاق گردشگران برای دیدن ایران حاصل خواهد شد. با وجود این ناصر آویشن، رئیس اداره فرش تبریز سازمان صنعت آذربایجان شرقی، ثبت جهانی تبریز را یک رویداد فرهنگی می‌نامد که تاثیری بر صادرات و تولیدات فرش نداشته است. او به «دنیای اقتصاد» می‌گوید: «با وجود آنکه صادرات سال ۹۶ نسبت به سال ۹۵، ۱۵۰ میلیون دلار افزایش داشته؛ اما باز هم تحریم‌ها و رکود بازار بر فرش اثرات منفی خود را گذاشته است.» آویشن به این نکته اشاره می‌کند که تحریم‌ها صادرات فرش را با چالش‌های بسیار مواجه کرده؛ اما بالا رفتن قیمت‌ها باعث شده تا بازار داخلی رونق داشته باشد: «از آنجا که فرش‌های موجود در بازار مربوط به زمانی است که دلار ۳ و ۴ هزار تومان بود قیمت تمام‌شده فرش‌ها بالا نیست و در نتیجه فروش داخلی خوب است؛ اما معلوم نیست بعد از آنکه فرش‌هایی که با قیمت تمام شده بالاتر وارد بازار شوند، چه میزان فروش برود.

بی‌رونقی شهر گوهرسنگ‌ها بعد از تحریم

مشهد در سال ۹۵ از سوی شورای جهانی صنایع دستی عنوان «شهر جهانی گوهرسنگ‌ها» را از آن خود کرد. اما یکی از مهم‌ترین معضلاتی که مشهد و هنرمندان صنایع دستی مشهد در زمینه سنگ‌های قیمتی با آن دست و پنجه نرم می‌کنند نوسانات ارزی، معضلات اقتصادی و تحریم‌هاست که بر روند فعالیت آنها، تولید، صادرات و اشتغال‌زایی تاثیر منفی گذاشته است. محمدحسین مطیع‌بیرجندی، معاون صنایع دستی خراسان رضوی در گفت‌وگو با «دنیای اقتصاد» به چنین معضلاتی اشاره می‌کند و می‌گوید: «زمانی که مشهد به ثبت جهانی رسید، رونق صنایع دستی را در آن زمان به‌صورت محسوس احساس کردیم؛ اما متأسفانه از زمانی که نوسانات ارزی و تحریم‌ها شروع شد مشکلات ما هم خودی نشان دادند.» او به این نکته اشاره می‌کند که چون سنگ‌ها و گوهرسنگ‌ها روی زیورآلات سوار می‌شود به همین دلیل نوسانات ارزی و مشکلات صادرات مانع از فعالیت هنرمندان شده: «در حال حاضر بازار به هم ریخته‌ای داریم که تاثیرات منفی خود را دارد نشان می‌دهد. در صورتی که اگر روال، روال قبل از تحریم بود می‌توانستیم نسبت به بهتر شدن اوضاع صنایع دستی مشهد امیدوار باشیم.» معاون صنایع دستی خراسان رضوی البته اظهار امیدواری می‌کند که با انجام فعالیت‌هایی مانند مرکز ملی گوهرسنگ، موزه گوهرسنگ و... تاثیرات مثبتی را در روند اشتغال‌زایی و فروش در آینده‌ای نزدیک داشته باشیم.

خودباوری در پایتخت سفال

شاید تا قبل از آنکه لالچین به‌عنوان شهر سفال در شورای جهانی صنایع دستی در سال ۹۵ به ثبت برسد، تا این میزان کسی از آن شناخت نداشت؛ شهری در شمال استان همدان که قدمت سفالینه‌هایش به بیش از ۷۰۰ سال پیش برمی‌گردد و به همین دلیل به

پایتخت سفال ایران نیز شناخته می‌شود. گفته می‌شود ۸۰ درصد مردمان این شهر به پیشه سفالگری و سرامیک‌کاری مشغول هستند و حالا با جهانی شدن آن انتظار می‌رفت رونقی بیش از گذشته بگیرد که البته اتفاقاً این مهم در لالچین رخ داده است. علیرضا قاسمی، معاون صنایع دستی همدان در گفت‌وگو با «دنیای اقتصاد» با تأکید بر این موضوع می‌گوید: «از زمانی که لالچین به ثبت جهانی رسید، رونق تولیدات بسیار چشمگیر بود. بسیاری از کسانی که تصور می‌کردند سفال دیگر بازاری ندارد دیدند که چطور یک ثبت جهانی توانست به آن جانی دوباره دهد.» او در ادامه از صادرات ۱/۵ برابری سفال لالچین می‌گوید: «شاید تا قبل از به ثبت رسیدن سفال لالچین صادرات قابل توجهی نداشتیم؛ اما در حال حاضر با رونق صادرات مواجه هستیم.» قاسمی به این نکته نیز اشاره می‌کند که برگزاری رویدادهای جهانی در همدان، همچنین رویداد مهم همدان ۲۰۱۸ و عنوان پایتخت کشورهای آسیایی موجب شد همدان و سفال‌های لالچین بیشتر از گذشته شناخته شود و نه تنها از شهرهای مختلف کشور بلکه از کشورهای گوناگون جهان نیز به همدان بیایند و رونق گردشگری را نیز باعث شدند.

برندسازی برای یک گلیم منحصربه‌فرد

سال ۹۶ سیرجان نیز به‌عنوان شهر جهانی گلیم در شورای جهانی صنایع دستی به ثبت رسید؛ اتفاقی که موجب شد بیش از پیش گلیم‌های این شهر شناخته شود و توجه بسیاری را به سمت خود جلب کند. گلیم شیریکی پیچ، از شاخص‌ترین دست‌بافته‌های زنان روستایی و عشایری شهرستان سیرجان در استان کرمان است که خاستگاه اصلی آن روستای دارستان در ۲۵ کیلومتری مرکز شهرستان سیرجان قرار گرفته. غلامرضا فرخی، معاون صنایع دستی کرمان در زمینه به ثبت جهانی رسیدن گلیم سیرجان و تأثیرات مثبت پس از آن به «دنیای اقتصاد» می‌گوید: «سیرجان حدود یک سال و ۳ ماه می‌شود که به ثبت جهانی رسیده و هنوز نمی‌توان به‌صورت کامل از تأثیرات مثبت این ثبت جهانی آماری ارائه کرد. اما منکر تأثیرات آن در همین مدت زمان کوتاه هم نمی‌توان شد.» فرخی به این نکته نیز اشاره می‌کند که معرفی گلیم سیرجان به جهان خود یک تبلیغ موفق برای برندسازی این محصول بوده است: «بسیاری از کشورهای خارجی و گردشگران آنها صنایع دستی را که به ثبت جهانی رسیده باشد بهتر و راحت‌تر تهیه می‌کنند و این اتفاق در فروش و صادرات گلیم سیرجان بسیار محسوس بوده.» معاون صنایع دستی کرمان ابراز امیدواری می‌کند حضور در نمایشگاه‌ها و رویدادهای بین‌المللی نیز بتواند در افزایش معرفی گلیم سیرجان بسیار موثر باشد و اشتغال‌زایی را بیشتر از قبل رونق بخشد.

میزبانی شهر کلاش از گردشگران

مریوان از استان کردستان به‌عنوان «شهر جهانی کلاش یا گیوه» در سال ۹۶ به ثبت جهانی رسید؛ اتفاقی که باعث شد گیوه‌های مریوان را مردم جهان نیز بشناسند و زمانی که به ایران سفر می‌کنند سراغی از گیوه‌های ایرانی نیز بگیرند. کلاش گردی، با قدمتی بیش از ۲ هزار سال، هنر و صنعت محلی مناطق کردستان را نشان می‌دهد در ساخت و تولید این آن هیچ نوع دستگاه صنعتی دخیل نیست؛ عاملی که موجب شده زمینه اشتغال برای افراد زیادی در منطقه به‌وجود آید. محمد عزیزی، فعال صنایع دستی کردستان نیز در این باره به «دنیای اقتصاد» می‌گوید: «به‌طور کلی گردشگری در کردستان فصلی است و مربوط به فصل بهار و پاییز می‌شود. با این وجود از وقتی که مریوان به ثبت جهانی رسید، گردشگری رونق پیدا کرده به‌طوری که اگر تا قبل از آن ۱۰۰ نفر به کردستان می‌آمدند، الان هزار نفر می‌آیند.» او در زمینه افزایش تولیدات گیوه در مریوان می‌گوید: «یک زمان در مریوان یک مغازه فروش کلاش بود؛ اما الان ۲۰ مغازه وجود دارد که قاعدتاً بر میزان تولید و اشتغال‌زایی نیز اثرگذار بوده.» این فعال صنایع دستی، عراق را از جمله کشورهایی معرفی می‌کند که مشتری دائم کلاش‌های مریوان هستند و بر میزان صادرات به این کشور افزوده شده. با این وجود گردشگران خارجی

همچنان بیشتر گردشگر هستند تا اینکه بخواهند تجربه خرید و استفاده از کلاش را داشته باشند؛ هرچند به ثبت رسیدن کلاش موجب شده تا آنها بیشتر از قبل به تهیه گیوه ایرانی ترغیب شوند.

رونق در اولین روستای جهانی

روستای کلپورگان نخستین روستای ایران است که در شهریور سال ۹۶ از سوی شورای جهانی صنایع دستی به عنوان دهکده جهانی سفال به ثبت جهانی رسید. ظرف‌های سفالی که به دست زنان هنرمند روستای کلپورگان شهرستان سراوان در استان سیستان و بلوچستان ساخته می‌شود، نوید دهواری، فعال صنایع دستی در این روستا، ثبت جهانی این روستا و سفال‌هایش را یکی از طلایی‌ترین فرصت‌هایی دانست که موجب شد بار دیگر کوره‌هایشان روشن و تولیدات از سر گرفته شود: «تا قبل از آنکه کلپورگان به ثبت جهانی برسد کمتر از ۱۰ نفر در این عرصه فعالیت می‌کردند که به دلیل بازخورد نداشتن و نداشتن رونق اقتصادی، آنها نیز می‌خواستند این کار را کنار بگذارند.» یکی از مهم‌ترین ثمره‌های این ثبت جهانی افزایش اشتغال‌زایی در روستا بود که از ۱۰ نفر به ۱۴۰ نفر رسید: «به اسم ۶ استادکار، ۶ شرکت به ثبت رسید و هر شرکت ۳۰-۴۰ نفر سفالگر دارند.» این فعال صنایع دستی از تبلیغاتی می‌گوید که در فضای مجازی انجام دادند و فروش‌شان را از این طریق اضافه کردند: «در ابتدا سفارش‌هایی که می‌گرفتیم داخل خود استان بود تا اینکه دیگر شهرها هم با این هنر آشنا شدند و سفارش دادند.» دهواری همچنین از صادرات سفال کلپورگان به کشورهای دیگر می‌گوید: «در حال حاضر سالی دو تا سه بار سفارش عمده از کشورهایمانند انگلستان، استرالیا، لهستان، آلمان و ایتالیا داریم که در رونق تولیدات بسیار اثرگذار بوده است.

منبع: آزاده باقری - دنیای اقتصاد